

dott. Bánffy és köre egyszerre megalkuvó, áruló, szabadkőműves és Călinescu-huszár lett”. Mikó Imre: BÁNFFY MIKLÓS EMBERKÖZELBEN. In: Bánffy Miklós: EMLÉKEIMBŐL. HUSZONÖT ÉV. Polis, Kolozsvár, 2001.

20. Az 1942. május 9. és június 6. között zajló Művészeti Hetek irodalmi rendezvényeinek elemzését lásd Poszler György: EUFÓRIAHULLÁMON TÚL – ILLÚZIÓVESZTÉSEN INNEN. *Korunk*, 2001/12. 75–81.

21. Tamási Áron: EGY REMEK SZÍNŰ. *Erdélyi Helikon*, 1943/10–11.

22. Kós Károly: A GAZDA. *Erdélyi Helikon*, 1943/10–11.

23. Illés Endre itt még egészen másként értékeli Bánffy munkásságát, mint a hatvanas évek során. BÁNFFY MIKLÓS, AZ EMLÉKÍRÓ C. tanulmányában a dilettáns/amatőr kérdés fel sem merül, ekkor még azt állítja: „Gyönyörködő emlékiró? Még egyszerűbben mondhatjuk: író.” Egyébként a Révai Irodalmi Intézet irodalmi igazgatójaként a negyvenes években éppen Illés Endre szerkesztette Bánffy két, válogatott elbeszéléseket, illetve színműveket tartalmazó kötetét.

24. Molter Károly: A REGÉNYÍRÓ BÁNFFY. *Erdélyi Helikon*, 1943/10–11.

25. FILES MÁRISKÓ SZOLGÁLÓLEÁNY TÖRTÉNETE, COMMENDÁNS URAM VÖRÖS KAPUTOKKJA, illetve a korábbi, 1913-as A FILEGLORIETTA C. írásokról van szó.

26. Pl. KIKIÁLTÁS, LEMEMÁME, AZ OSTOBA LI, A MAJOM C. elbeszélései folyóiratokban jelentek meg, könyv alakban először az 1998-as A KORONÁS TÍZES C., válogatott elbeszéléseket tartalmazó kötetben olvashatók.

27. Bánffy Miklós: BÜVÖS ÉJSZAKA. Józsa Béla Atheneum, Kolozsvár, 1946. Első változata TANNHÄUSER ÉS A KIS PRINCESSZ címen az *Erdélyi Helikon* 1944/7-es számában jelent meg.

28. Heidegger, Martin: A MŰALKOTÁS EREDETE. Európa, 1988. 77.

29. Sóni Pál elemzésében párhuzamot von az ERDÉLYI TÖRTÉNET és Tolsztoj KARENINA ANNÁ-ja között, szerinte mindkét regényben a szerelmi szál mögé felvázolt háttér nő világgéppé, társadalomrajzzá. Sóni Pál: BÁNFFY MIKLÓS ÍRÓI ÚTJA. Előszó Bánffy Miklós REGGELTŐL ESTIG, BÜVÖS ÉJSZAKA C. kisregényeihez. Kriterion, Bukarest, 1981. 26.

30. Szegedy-Maszák Mihály: i. m. 791.

31. Bánffy Miklós A MAGYAR POLITIKA KRITIKÁJA (MIÉRT ÍRTAM MEG AZ ERDÉLYI TÖRTÉNETET) című emlékirat-töredékben arról ír, hogy művét a figyelmeztetés szándékával írta: „Azt hittem, hogy ha nem is sokan, de a szellemi élet elitje észreveszi, hogy a trianoni Magyarország mit sem okulva a tragikus múlton, visszajutott ismét ugyanoda, abba a szellemi mocsárba, amiben a világháború előtt élt. [...] hogy a Trianon utáni politika mozgalmi [...] valamint a legitimista és szabad királyváltó jelszavak helyettesítik most a századforduló közjogi csatakiállásait, ugyanúgy elkendőzik a magyar közvélemény előtt a valóságot, ugyanúgy csak személyi tusakodások foglalják el a politikusok figyelmét, a polgári társadalom pedig ugyanazt a könnyű farsangot járja, amit 1914 előtt járt.” In: Bánffy Miklós: EMLÉKEIMBŐL. HUSZONÖT ÉV. Polis, Kolozsvár, 2001.

32. Szegedy-Maszák Mihály: i. m. 800.

33. *Világosság*, 1946. okt. 1., név nélkül.

34. Ablonczy László: i. m. 19.

Szógyény Béla

JOE

Minden temetés szomorú, de legszomorúbb, mikor anya temeti a fiát. Barátom, Lionel holtteste már a ravatalon feküdt, amikor a felhőkarcolók árnyékában meghúzóódó kápolnába érkeztem. A kapu előtt fekete limuzin várakozott. Bent néhány barát, kolléga s társnője, Deborah várta a szertartás kezdetét. Lionel kilencvennégy éves édesanyja a koporsó közelében, az oldalsó padsorban ült egyenes derékkal, száraz szemmel. Könnyeivel az isteneknek miért is adózna? Ahogy meglátott, intett, hogy üljek mellé,

és megkérdezte, megvan-e még a kék nyelvű óriásgyík, a goánna, mely házunk alatt szokott tanyázni – Lionel gyakran emlegette. Aztán megszólalt az orgona, s én kinyitottam az imakönyvet, amit a bejáratnál adott kezembe a temetkezési vállalat hostesse. Egy beragasztott cédulán a *Te Deum* angol szövegére bukkantam: „You are God! You are the Lord!” – olvastam, és az invokáció, mintha csak Lionel rendezte volna így, távoli visszhangként idézte az emléket: a lány kiáltását az éjszakában, Krétán, ahol a délparti X. városházán vártam Lionelre, hogy majd együtt járjuk be a sziget vadregényes tájait. S mintha már nem is volnék ott, elengedtem a fülem mellett a lelkész búcsúztató szavait, és elmerengtem.

Emlékezetem képernyőjén megjelent az útszéli Hotel Aida, melynek tulajdonosa a kapuban állva invitált, hogy szálljak meg nála: kubista struktúra a valamikori parasztház helyén, a domboldalba építve, ahol a bejárat már nem is tudom hányadik szintje volt az épületnek. Innen nyaktörő lépcsők vezettek fel és le az apró, dobozszerű szobákhoz. Legtöbbjük ablaka szűk udvarra nyílt. Az enyém is, de ez nem zavart, mert csak egy éjszakára volt rá szükségem. Miután megalkudtunk, a tulaj közölte, hogy étterem nincs, de a tetőterazon van egy bisztró, ahol esténként italt és könnyű ételeket szolgálnak fel.

Nem kellett biztatás – a lépcsőket kettesével véve, az épület tetejére futottam. Egy asztalnál fiatal pár ölekezett, a lélegzetelállító kilátásra ügyet sem vetettek. Déle Líbia ragyogó tengere, mögöttem zordon hegyormok: mintha titáni erő lökte volna fel őket a magasba. Felettem sasok keringtek. Ahogy ott álltam a napfényben – alattam a halászhajókat ringató kikötő, a városka főtere, fehérre meszelt, hagymakupolás templomával –, már cseppet sem bántam, hogy a bérautóm javítását csak másnapra ígérte a szerelő. A partvidékre vezető út meredek hágóival és kövezetlen útszakaszaival inkább a szamaras hegylakóknak volt való, mint az én tragacsomnak.

A postáról felhívtam Lionelt: nem tudna-e ő idejönni? Majd innen indulunk a túrára, amit még Sydneyben beszéltünk meg. – Megpróbálom, válaszolta. Ahogy letettem a telefont, magyar szóra lettem figyelmes. Nem csodálkoztam: a Kádár-korszak ismert jellegzetessége volt, hogy egyre-másra turistacsoportok bukkantak fel külföldön – útikönyv a kézben, gondosan őrizgetett „hazai” az olcsó hotelszobában. Nem siettem feléjük a szokásos „maga is magyar?” felkiáltással, már csak azért sem, mert feltűnt a két angol lány is, akiket az útszélen vettem fel. Gondoltam, jók lesznek nyomatékna a lökhárítója vesztett kocsiiban – különben is úgy várahoztak ott, mint az erdei nimfák. Kellemes útitársaknak bizonyultak, és megbeszéltük a görög furcsaságokat. Azon szórakoztak, hogy a görög férfiak mind azt hiszik, ellenállhatatlanok, és hogy vajon ezzel összefügg-e, hogy a kisujjuk körmét hosszúra növesztik. Nem is szólva a krétai bajszról. A lányok nem találták diákszállást. Menjenek az Aidába, mondtam, és aludjanak. A bajszos szállodás amúgy is úgy tűnt nekem, mint aki minden szóke nő titkos vágyának képzeli magát. Jó, mondták, megnézik.

Én meg bebarangoltam a környéket, úsztam a meleg tengervízben, megvacsoráztam, és visszatértem a szállodába.

Tíz óra körül lehetett – a szálló szobái megteltek lakókkal. Zajok és hangok szűrődtek, keveredtek az udvar függőleges korridorjában: ablaknyitás, beszéd, zuhanyozás, ajtócsapkodás, rádiózás, edénycsörgés, és ebből a zűrzavarból mintha néhány magyar szófoszlányt is kivettem volna. Lehet, hogy a magyar csoport is itt szállt meg, gondoltam. Aztán fokozatosan elcsöndesedett minden, míg a lakók nyugovóra tértek vagy olvastak, álmodoztak, szeretkeztek, emlékeztek, esetleg a gondjaikkal gyötörték magu-

kat az éj leplébe burkolózva. Már elnyúltam én is az ágyamon, amikor neszezésre lettem figyelmes. Az ablakhoz léptem, s a kissé félrehúzott függöny mögül füleltem, honnan jön a zaj, amely egyre inkább úgy hangzott, mintha két ember birkózna. Beszéltek is egymáshoz, suttogva, valami olyan nyelven, amit az intimitás teremt: az ezernyi fajta szónak és hangnak nincs képzési szabálya, s csak ők értik, mert az ő együttlétük teremti ezt a nyelvet.

Fülünkkel is lehetünk voyeurök, ha már a szemnek nem jut falat, de fáradtságom erősebbnek bizonyult kíváncsiságomnál, ezért visszafeküdtem. A kezembe vett könyvet ki se nyitottam, rögvest elszenderültem. Nem tudom, meddig alhattam így, amikor sikoltásra riadtam. Majd – szinte a sikoly folytatásaként: Te vagy az isten, Jóska! – kiáltotta egy nő. Hangja mint a kés hasított bele az éjszakába.

Hirtelen nem tudtam, álmodom-e vagy ébren vagyok. A tenger felől szél támadt, szobámat sós víz, tengeri moszat párájával telítette. A fuvallatból szélroham kerekedett, függönyök csattogtak, ablakok csukódtak, és én is bezártam a magamét: a világ kívül maradt. Elképzelttem, hogy a nő sikolya mint egy tűzijáték rakétája lövell az ég felé, ezernyi csillagot szórva az éjszakába.

A villámcsapást hatalmas dörgés követte, kitört a vihar, és vad zápor csapkodta a házak falait. Reggel Lionel nyúlánk alakja jelent meg az ajtóban. Autóbuszon jött. Elmentünk reggelizni a szomszéd utcába, hol majd' minden második kapuban „Frühstück”, „Breakfast” feliratokkal csalogatták a turistát. Kávét mellett mondtam el Lionelnek éjszakai élményemet.

– Fasz a legény lehet ez a Joe – jegyezte meg szárazon. Lehet, hogy azt hitte: ugratom. Vagy hogy csak hallucináltam a viharos éjszakában. Gondoltam erre én is. Mintha csak egy régi szöveg emléke kelt volna életre abban a pillanatban, amikor felébredtem. Szemem sarkából lestem, jön-e magyar reggelizni. Egy sem mutatkozott, viszont megjelent a két angol lány, és az asztalunkhoz ültek. Lionel kíváncsian szemlélgették. Ők is a szállodában aludtak, és megkérdezték, ha még ma indulok, jöhetnek-e velem, holnapra Herakleionban kell lenniük. – Micsoda vihar volt az éjjel – mondta az egyik, akit Deborah-nak hívtak. A másik lány neve Helen volt. Túlzott udvariassággal kérdeztem Lionel, van-e kifogása. Persze neki sem volt, sőt örült a társaságnak.

A kocsi elkészült, és elindultunk négyen. A lányok hamar megbarátkoztak Lionellel. Magas termetével, vörös hajával, rózsaszín arcával feltűnő jelenség volt. Ír és olasz szüleitől örökölt beszédességével mindnyájunkat szóval tartott. Nyelvész volt és utánczó-művész. Beszédmodort, madárfüttyöt különösen jól imitált. Készsége kiterjedt a gesztusokra is. Modelljét szinte eltáncolta, akár ember volt, akár állat. Madárként illegett-billegett, karját lengette, szinte lebegett ő is. S így alakult át kínaivá, indiaivá, texasivá vagy akár magyarrá is, amikor a magyarok angol beszédét utánozta.

Megállapodtunk, hogy útba ejtjük Phaisztoszt, a knosszosi palota párját. Onnan nincs messze Matala, az ősi kikötőváros, ahol Lionel eredetileg várt rám, és ahol a dolgait hagyta. Mi ott maradunk, a lányok pedig onnét folytathatják útjukat autóbuszal.

Belerázódva a kocsiba kifogytunk a szóból. Elbűvölve figyeltük a tájat, az olajfák, narancsligetek, szőlők, paradicsomoskertek színes szőnyegét, Mészara síkját, termékeny földjét.

Egyszerre, mintha csak a reggelinél tett megjegyzését folytatná, megszólalt Deborah. – Mi volt az a ricsaj éjszaka? – A sikoly? Hallottam-e? – Igen – bólintottam, és Lionelre néztem: lám, nem álmodtam. – És mit kiáltott az a nő, milyen nyelven? – kérdezte most Helen, aki eddig jórészt csak hallgatott. Újból Lionelre pillantottam,

közben az utat is figyelve: fordítsa le ő, rekonstruálva elbeszélésemet. A távolból már feltűntek Phaisztosz romjai, de ez most senkit sem érdekelt. Lionel nem teketóriázott, kivágta: – Oh God... You are the Lord, Joe! Ezt kiáltotta a nő, magyarul, mondta Lionel, és elhallgatott. Latolgatta, tegyen-e még hozzá valamit, de úgy döntött, hogy nem. Várta a hatást. – Hm... – tréfálkozott Deborah – vajon miért sikoltott? Talán... de nem tudta folytatni, mert most mindnyájunkból kitört a nevetés. Mellettem Lionel ült, hátul a lányok. Mintha villamos áram indult volna meg közöttünk, bizsergetőn, összekapcsolva minket egy távoli nagy hálózattal. Helen hasonlóan kommentálta Joe képességeit, mint Lionel, míg Deborah komolykodva szőtte tovább gondolatait: – Nem csoda – mondta –, hiszen Krétán vagyunk, ahol az istenek, úgy látszik, kényükrekedvükre járkálnak a vendégszobákban... Vagy, lám, épp az erdőből szalajtják elénk a küldönceiket, jaj...! És hirtelen fékeztem, mert a domboldalról, mintha repülne, egy tizenégy-tizenöt éves fiú száguldott felénk, kezében szőlőfürtöt lóbált. Majd-hogy a kocsni elé nem ugrott, áruját kínálva néhány drachmáért. Megtorpantunk, és kiszálltunk. Az ámulatból felocsúdva megvettük egész készletét, s avval letelepedtünk az útszélén, hogy elfogyasszuk. A fiú, ahogy jött, el is tűnt. Szaladt vissza a következő rakományért.

– Ami azt illeti – szólalt meg Lionel, Deborah elmékedését követve –, az istenek hamar megünják olimposzi lakhelyüket, és szívesen látogatnak a földre, ahonnan származnak. Követve fufangos vezérük, Zeusz példáját, akinek földi szerelmi ügyeit még megszámlálni sem könnyű. A monda szerint itt született Krétán. – Lionel ekkor már a második üveg sörnél tartott – útközben vásároltunk be egy kocsmában. Meleg volt, és a lányok is ittak, de módjával. Én félrehúzódtam az árnyékba, és a szőlőt szemelgettem. – Hát persze! – csapott a homlokára Lionel –, Zeusz, Jove, Joe: ő volt az, a mennydörgés is ezt bizonyítja. – A lányok felnevettek, de csak röviden. Hirtelenében talán nem voltak biztosak benne, hogy Lionel szellemeskedése felhígította-e vagy éppen hogy aranyba foglalta az éjszaka tömör varázsát, melyet elrakosgatni készültek emlékezetük rekeszeibe. Elgondolkodva dőltek el a fűben, de Helen a hűsbe vágyott, mellem ült. Elmondta, hogy ő azért jött Krétára, mert meg akarja nézni azokat a helyeket, ahol apja harcolt a németek ellen. Híradós tiszt volt, aki társaival és a helybéli gerillákkal figyelte a hegyekről az ellenség mozdulatait. Véresre sebzett kézzel kapaszkodtak föl a hegyoldalban súlyos rádiós készülékekkel. A hátvonal mögött egy barlangból figyelték az ellenség mozdulatait, és jelentették a főhadiszállásnak. A falvakból lopkodott fel hozzájuk egy-egy asszony vagy lány élelemmel. – Hősök voltak mind a krétiak – mondta Helennek az édesapja. – A vérükben van, mindig is a megszállók ellen küzdöttek az ókortól napjainkig.

Hallgattuk Helent, s hallgattunk. Gondolataink szerteséjjel kalandozva rajzolták szeszélyes vonalaikat az égen. Visszaültünk a kocsiba, s merész kanyarok és kaptatók után végül megérkeztünk a romokhoz. Lionel akkor már a harmadik üveg sörnél tartott, és ittassága ránk is hatott. A parkolóhelyről gyalogolva fel a dombra mintha ködből bontakozott volna ki képzeletemben a palota, amely romjaiban is oly természetességgel uralta a lábánál elterülő paradicsomi völgyet, mintha az istenek tették volna oda. S valóban: Zeusz fiának, Minosz királynak a lakhelye volt. A távolból ide látszott Ida hegyének hófödte csúcsa. Ki tudja, Lionel talán nem is járt messze az igazságtól? A romokhoz érve alacsony fokú széles lépcső vezetett egy emelvényhez, amely talán egy trónterem vagy színház része lehetett. Én legszívesebben a földre borultam volna a megilletődéstől, hogy az isteni sarjak nyomdokaiiban botorkálhatok, míg Lionel úgy vonult fel oda, mint színész a pódiumra. Szétnézett, és örömeiben elrikkantotta ma-

gát. Rikkantásából rögvest olyan harsogó-rikácsoló madárhang lett, mint a kookaburra hahotája. Rajtunk kívül még talán fél tucat turista volt ott – és az őr. Mind Lionel felé fordultak: Mit csinál ez az ember? Nem tudhatták, hisz ilyet még soha nem halottak. A lányok is meglepődtek, és kipirult arccal vették körül Lionelt, aki úgy állt ott, mint egy hírnök – végtelenül fontos üzenettel. Vörös haja lobogott a szélben, tüdejét teleszívta, szinte felfúvódott, és újból elkajdácsolta magát. Ez most hosszabb melódia volt: huhogó-gurgulázó, nevetőgörcsbe átsikló rikoltozás, mely hol a magasba csapott, hol meg a mélybe bukva csillapult, hogy aztán néhány szaggatott, elcsukló torokhanggal újramezldje. Az őr, aki egykor Melbourne-ben volt portás, izgatottan magyarázta a turistáknak, hogy kookaburra! kookaburra!, s hogy a rikoltása esőt hoz. Mutatott is az égre, ahol valóban feltűnt néhány sötétebb felhőfoslány. Amikor Lionel félbehagyta, a hirtelen csöndben megjött a válasz – egy fiatal kakas félénk kikerikúja, melyből kihallatszott a csodálkozó kíváncsiság: Miféle madár ez ott a dombon? Lionel meg csak fújta, cifrázva, az ausztrál jégmadár vészjósló kacaját. Most már népes kórus követte: kacsák hápogásától, szamarak ordibálásától, gyerekek csúfolódásától zengett a völgy... Mi meg biztattuk, hergeltük Lionelt, aki ott ágaskodott, s feje a felhőket verdeste. A távolban villámok cikáztak. Kővér vízcseppek loccsantak homlokunkon, a köveken, és megeredt a zápor. A közeli tavernába menekültünk az őrrel együtt. Az asztalra sűrű vörösbor került, majd étel, és már senki sem gondolt arra, hogy a lányok elérjék az autóbust Matalában.

Arra riadtam, hogy vége a szertartásnak. A koporsót négy ember emelte fel és vitte a kijáráthoz. Mire én odaértem, Lionel édesanyja és Deborah már a limuzin mögötti kocsiiban ült, s várták, hogy a menet elinduljon a temetőbe. A fekete ruhások még beraktak néhány koszorút és virágcsokrot a halottaskocsiba. Mielőtt becsukták volna az ajtaját, odaléptem, és kivettem egy szál szegfűt az egyik csokorból. Majd megkocogtatam az autó ablakát, amely mögött Deborah ült. Kinyitotta, és kezébe adtam a virágot. Egy darabig nem szólt, majd rám pillantott: – Ugye szép volt – mondta – ott Krétán? S könnycsepp buggyant a szeme sarkából.

- Igen – válaszoltam –, szép volt.
- Igen, szép volt.

Farkas Zsolt

A KOLOSTOR

(A rejtély)

- Nem – mondta Yi Tying mester Ha Nyangnak, a tanítványnak. – Te tanítasz engem.
- Értem – felelte amaz némi gondolkodás után.
- Nem érted – felelte emez némi gondolkodás után.
- Nem értem – mondta erre a tanítvány.
- Én se – mondta erre a mester.
- Akkor miért te vagy a mester, Yi Tying? – kérdezte Ha Nyang.
- Hát én vagyok a mester, Ha Nyang? – kérdezte Yi Tying.
- Nem, Yi Tying, a mester én vagyok – mondta erre Ha Nyang.